

Mottagare

Barn- och utbildningsnämnden

Uppdrag efter motion. Motverka barnfattigdom och öka jämlikheten

Förslag till beslut

Rapporten godkänns.

Sammanfattning

Denna tjänsteskrivelse beskriver arbetet att motverka barnfattigdom och främja jämlika uppväxtvillkor för barn på Gotland. På uppdrag av regionfullmäktige har en kartläggning genomförts i samverkan mellan flera nämnder och verksamheter, där såväl kommunala som civilsamhällets perspektiv beaktats. Kartläggningen visar på utmaningar för barnfamiljer i ekonomisk utsatthet och identifierar områden där insatser behöver stärkas, bland annat föräldrars möjlighet till egenförsörjning, barnkonsekvensbeskrivningar inför beslut samt kunskapshöjande åtgärder inom förvaltningarna. Förslagen syftar till att minska skillnader i barns livsvillkor och säkerställa att alla barn på Gotland får goda möjligheter till välfärd och utveckling, oavsett familjens ekonomi.

Ärendebeskrivning

Bakgrund

Vänsterpartiet motionerade 2022-12-12 om: ”Att uppdra åt barn och utbildningsnämnden, gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden samt socialnämnden att kartlägga situationen och utreda hur de inom respektive nämnd samt gemensamt kan stärka och utveckla sitt arbete för att utjämna skillnader i barns ekonomiska uppväxtvillkor.” Motionen gick på remiss till SON, GVN och BUN. Socialförvaltningen och utbildnings- och arbetslivsförvaltningen lämnade redovisning kring hur verksamheterna arbetar för att mildra konsekvenserna av barnfattigdom på Gotland och möta barnens behov av välfärd oaktat ekonomiska förutsättningar.

Regionfullmäktige behandlade ärendet i september 2024 (RF 2024-09-30 § 141) och formulerade följande uppdrag till regionstyrelsen: ”Motionen bifalls på så sätt att regionstyrelsen får i uppdrag att gemensamt med underlag från regionstyrelsen, socialnämnden, hälso- och sjukvårdsnämnden, barn- och utbildningsnämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden kartlägga situationen för barn på Gotland och utifrån det ta fram förslag på åtgärder för att minska barnfattigdomen på Gotland.”

En kartläggning har gjorts utifrån kontakt med olika verksamheter inom Region Gotland samt inom det gotländska civilsamhället i syfte att åskådliggöra några av de samhällsliga utmaningar som påverkar barnfamiljers ekonomiska utsatthet. Utifrån den inhämtade information belyses problematiken och därtill ges förslag på åtgärder.

Barn- och utbildningsnämnden beslutade i november 2025 (BUN 2025/1384 BUN AU § 101) att utbildnings- och arbetslivsförvaltningen ges i uppdrag att utreda och återkomma med förslag på åtgärder inom nämndens verksamheter.

Region Gotland har i sitt grunduppdrag redan i dagsläget arbetssätt och metoder för att minska effekterna av barnfattigdom. Utredarna har fastslagit tre förslag på åtgärder såsom:

- Öka föräldrars möjlighet till egenförsörjning
- Barnkonsekvensbeskrivningar inför beslut
- Kunskapshöjande åtgärder

I de skildringar från kartläggningen som beskriver hur familjer upplever stödet i skola och förskola framgår inte om beskrivningarna rör kommunal eller fristående verksamhet. I denna tjänsteskrivelse kommer utbildnings- och arbetslivsförvaltningen främst beröra de verksamheter där kommunen är huvudman. För de verksamheter som bedrivs av enskilda huvudmän kan förvaltningen inte uttala sig. De fristående förskolorna har kommunen förvisso ett tillsynsansvar men för grundskolorna står Skolinspektionen för granskningen.

Öka föräldrars möjlighet till egenförsörjning

Två kompletterande, avgörande faktorer, som även identifieras i den regionövergripande kartläggningen¹, är föräldrarnas möjlighet att ta sig till och från arbete utan bil, där kollektivtrafiken har en avgörande roll, samt möjligheten till att fritids eller barnomsorg finns på obekväma tider.

Möjlighet till omsorg på obekväm arbetstid erbjuds inom Region Gotland till alla vårdnadshavare som har behov. Omsorgen riktas till barn 1-12 år vars vårdnadshavare har oregelbundna arbetstider. Detta möjliggör för ensamstående vårdnadshavare att arbeta även på kvällar och helger. Avgiften för omsorg vid obekväm arbetstid regleras inom ordinarie avgifter för barnomsorg. Är barnet dessutom placerat i ordinarie förskole-/fritidshemsverksamhet utgår ingen extra kostnad.

Verksamheten är organiserad till att kunna bevilja plats för de vårdnadshavare som söker. För verksamheten söks det statsbidrag en gång om året. Vilket i sig ger en kontinuerlig uppföljning av antal barn och framtida behov. Det här ingen lagstadgad verksamhet men förvaltningen värnar om att bibehålla den då den fyller en viktig funktion för en känslig målgrupp.

---

¹ Barnfattigdom på Gotland Kartläggning och åtgärdsförslag

Sommarperioden beskrivs som extra tuff för målgruppen enligt Svenska kyrkan och Röda Korset som menar att utmaningar uppstår för föräldrar som främst har möjlighet till arbete under den perioden. Det framgår bland annat att vårdnadshavare upplever förväntningar från verksamheterna om ledighetsperioder under sommaren för barnen. Något som blir kontraproduktivt för en familj som behöver tillsyn för sina barn för att kunna förvärvsarbeta.

Förvaltningen ser allvarligt på signaler om att vårdnadshavare upplever informella eller uttalade förväntningar från verksamheterna om sammanhängande ledighet för barn under sommaren. En sådan upplevelse riskerar att stå i konflikt med uppdraget att erbjuda barnomsorg i enlighet med skollag och kommunala riktlinjer, samt med arbetsmarknadens villkor. Det framgår inte om dessa signaler rör kommunal eller fristående verksamhet. Förvaltningen behöver därför utreda om detta förekommer inom de kommunala skolverksamheterna, om det är allmänt utbrett eller om det förekommer på enstaka enheter.

Om detta förekommer inom kommunal verksamhet behöver man tydliggöra regelverk och ansvar samt säkerställa att önskemål om ledighet ska hanteras som frivilliga och aldrig kommuniceras som förväntningar eller norm. Om dessa signaler kommer från fristående förskolor och fritidshem behöver detta hanteras inom ramen för kommunens tillsynsansvar.

Barnkonsekvensbeskrivningar inför beslut

I den regionövergripande kartläggningen framkom att region Gotland behöver utveckla sitt systematiska kvalitetsarbete utifrån ett barnrättsperspektiv och införa barnkonsekvensbeskrivningar i tjänsteberedningen inför beslut. Detta utifrån möjliggörandet av att beakta barnets bästa, vilket innebär att uppfylla det lagstadgade krav som åligger verksamheten i och med att barnkonventionen blev lag år 2020.

Vid nämndbeslut behöver förvaltningen tillse att det finns goda underlag för politiken ska kunna ta välgrundade beslut där man har barnkonsekvenser i beaktande. Utbildning- och arbetslivsförvaltningen har tagit fram en mall som används vid beslut som påverkar barn och elever i vår förvaltning. *Se bilaga 1.*

Vanligtvis bifogar förvaltningen alltid större barnkonsekvensanalyser vid beslut av mer omfattande karaktär. Viktigt är dock att beakta att enligt SKR måste en barnkonsekvensanalys anpassas utifrån rådande förutsättningar. Utredningen av barnets bästa ska inte vara mer omfattande än vad som krävs för att göra en bedömning. En enklare prövning kan i vissa fall vara tillräcklig. Det beror på hur mycket information som är relevant att samla in för att kunna göra en bedömning.²

---

² <https://skr.se/manskligarattigheter/barnetsrattigheter/barnkonsekvensanalys.7851.html>

Förvaltningen ser behov av att öka chefernas kunskap om barnkonsekvensanalys inför viktiga beslut. Regionstyrelseförvaltningen planerar att tillsammans med Länsstyrelsen och socialförvaltningen skapa en modell för hur sådana analyser ska göras samt ta fram ett systematiskt arbetssätt detta viktiga arbete. Förvaltningen menar att detta kommer att vara mycket värdefullt stöd när arbetet ska genomföras.

Kunskapshöjande åtgärder

Utredarna har funnit att respektive förvaltning bör tilldelas kompetenshöjande insatser avseende barnfattigdomens konsekvenser, vilket ska följas av en behovsanalys inom den egna verksamheten. Regionstyrelseförvaltningen planerar att arrangera två temadagar under våren 2026 med fokus på effekterna av barnfattigdom, där förvaltningen avser att delta. Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen är medveten om sitt kompensatoriska uppdrag och vidtar riktade åtgärder, samt kommer att fördjupa arbetet genom gemensam analys av kartläggning och rapport tillsammans med skolledare.

Förvaltningen uppfattning är att en stor del av personalen har ett nära samarbete med barn och elever och deras familjer. Något som medför en utbredd kunskap och stor medvetenhet om utmaningarna för familjer som är ekonomiskt sårbara. I den regionövergripande rapporten framgår det dock information, via Röda Korset och Svenska kyrkan, som pekar på att det finns ett behov av att medvetandegöra och se över rutiner och förväntningar i verksamheterna som skapar stress utifrån ett ekonomiskt och jämlikt perspektiv.

Röda Korset beskriver att det ibland förekommer att skolor förväntar sig att vårdnadshavare bidrar med matsäck, inneskor, badkläder och friluftskläder samt att vissa familjer tror att man kan bli underkänd utan ombyte. Detta behöver förstås i ljuset av barnfattigdomens konsekvenser och skolans kompensatoriska uppdrag.

Skollagens princip är att utbildningen ska vara avgiftsfri och att kostnader inte får bli ett hinder för elevers lika tillgång. Undantag kan bara göras för enstaka inslag med obetydlig kostnad, och återkommande kostnader kan strida mot avgiftsfriheten. Skolverket menar att skolan som huvudregel ska vara fri från avgifter och att undantaget gäller enstaka inslag med obetydlig kostnad.

När det gäller praktiska exempel såsom badkläder i simundervisning och idrottskläder i idrott och hälsa finns ingen uttrycklig ”lista” i lagstiftningen över specifika plagg. Bedömningen behöver därför göras utifrån lagstiftningens principer och myndigheters vägledning. Förvaltningen konstaterar att krav på klädsel i vissa situationer kan motiveras av säkerhets- eller pedagogiska skäl, men att skolorna behöver säkerställa att krav inte leder till att elever utestängs från undervisningen. Förvaltningen behöver därför klargöra för skolorna att utbildningen är avgiftsfri och att kostnader för till exempel kläder eller utrustning inte får hindra elever från att delta. Dessutom behövs en lokal

vägledning som visar hur avgiftsfriheten ska gälla vid aktiviteter som utflykter och friluftsdagar, i linje med Skolverkets rekommendationer.

Bedömning

Förvaltningen har ett fungerande stöd för vårdnadshavare som förvärvsarbetar på obekväm arbetstid. Behov av platser behöver fortsatt utvärderas årligen för att säkerställa att tillgång möter efterfrågan. Det ska även säkerställas att information om sommaromsorg alltid tydligt anger rätten till omsorg vid arbete eller studier samt förklarar att ansökan om ledighet är frivillig.

Vid stora beslut som påverkar barn och elever, och som kräver omfattande utredning, avser utbildnings- och arbetslivsförvaltningen använda framtagna mall för barnkonsekvensanalys för ökad likvärdighet.

Förvaltningen behöver säkerställa att den information som skolorna skickar ut är formulerad så att den inte väcker oro kring eventuella negativa följder om en elev saknar viss utrustning. Det ska också tydligt framgå att skolan har ansvar för att alla elever ges möjlighet att delta, oavsett förutsättningar.

Genom dessa åtgärder kan utbildningsförvaltningen minska risken för att ekonomiska förutsättningar påverkar elevers möjlighet att delta fullt ut i undervisningen. Åtgärderna stärker skolans kompensatoriska uppdrag, ökar likvärdigheten och bidrar till att motverka den stress och oro som barnfattigdom kan medföra för både elever och vårdnadshavare.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteskrivelse 2026-02-24
Bilaga Mall barnkonsekvensanalys

Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen

Torsten Flemming
Utbildningsdirektör

Bo Eriksson
Avdelningschef stöd och utveckling